

TÜRK - İSLAM MEDENİYETİ

AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Yılda iki kez yayımlanan uluslar arası hakemli bir dergidir.

Editor / Editor in Chief

Prof. Dr. Mehmet AYDIN

Editör Yardımcıları / Associates Editor

Doç. Dr. Dicle AYDIN

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ARAS

Yıl / Years : 8 Sayı / Number : 16

KONYA - 2013 - YAZ

GNOSİST BİR YAHUDİ TARİKATI: ESSENİLER

Yrd. Doç. Dr. Muharrem YILDIZ*
Mehmet Mekin MEÇİN*

Öz

Makalenin konusu mistik bir Yahudi fırkası olan Esseniler'dir. Konu, 1947 yılında keşfedilen Kumran Yazıtları'ndan hareketle ele alınmıştır. Kumran Yazıtları'nın keşfedilmesi, sadece Esseniler hakkında sahip olduğumuz sınırlı sayıdaki bilginin artmasına yol açmamış aynı zamanda Yahudilik ve İsevilik hakkındaki ilk bakir kaynaklara da ulaşmayı, böylece kayıp bir din ve insanlık tarihinin aydınlanmasını da sağlamıştır. Bu çalışmada amaç, Essenileri mistik ve gnostik açıdan tanıtmaktır. Yahudilikteki katı mabed merkeziyetçiliğine ve dinin formal yönlerine sıkı sıkıya bağlılık hatta bağınazlığa bir tepki olarak Kudüs'ten Adalet Üstadı rehberliğinde ayrılan bir grup muhacir Yahudi olan Essenilerin, Kumran mağaralarına sığınarak çile, riyazet ve içtenlikli ibadetlerle arınmayı ve son tahlilde kendilerini bozulmuş ve sapmış dindaşlarına bir nevi kurban ederek gerek onları gerekse düşüncelerini saflaştırmayı hedefledikleri sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Esseniler, Kumran, Kumran Cemaati, Kumran Yazıtları, Mistizm, Gnosizm, İsevilik.

A Mystic Jewish Order: Essenis

Abstract

This paper focuses on Essenes, a mystic Jewish fraction. The issuedealt originates fromthe discovery of Kumran Writings at 1947. Discovery of Kumran Writings did not only lead to an increase in our limited knowledge about Essenes, at the same time, it provided us very first untouched sources on Jewishand Christianity, thus illuminating a lost religion as well as mankind history. This study aims to describe Essenes in mystic and gnostic terms. As a reaction against rough centralization aroundJewish temples and close relation (even fanaticism) of formal Jewish rituals, Essenes, a group of immigrants lead by Justice Master, leave the Jerusalem and refuge to Kumran caves, aiming to purify themselves by facing suffer, self-denial and sincere worship. Finally, it is concluded that they aimed to purify their warped co-religionists and their thinking by sacrificing themselves.

Keywords: Essenes, Kumran, Kumran Population, Kumran Writings, Mysticism, Gnocism, Christianity

* Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Öğretim Üyesi

* Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, F. D.B. Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi

*“Adımımı atmadan önce, O’nun adını kutsayacağım.
O’na şükredeceğim, girip çıkmadan önce, Oturmadan ve kalkmadan
önce ve döşeğime uzanırken. O’nu kutsayacağım, dudaklarımdan
dökülen sunuyla, Adamların arasında ve elimi yemeğe uzatmadan
önce, Yeryüzünün lezzetli meyvelerine. Mükemmel işlerinden ötürü
O’nu kutsayacağım, Korku ve dehşete kapıldığımda Ve ıstırapın ve
viraneliğin içinde. O’nun kudretini düşüneceğim
Ve bütün gün O’nun merhametine yaslanacağım”¹.*

(Kumran Yazıtlarından)

Giriş

Makalenin konusu mistik bir Yahudi fırkası olan Esseniler’dir. Konu Yahudiliğin bir kolu olan Essenilerin üst teşkilatı olarak düşünülen Kumran Cemaati ile sınırlı tutulmuş, Essenilerin Kudüs ve Şam yapılanmaları dışarıda bırakılmıştır.

Amaç, Yahudi fırkalarından elit akılcılar olan Sadukiler, iktidarla uyumlu gelenekçiler olan Ferisiler ve daha çok siyasi ve askeri bir gidişat izleyen Zelotlar’dan farklı olarak M.Ö. 200 ile M.S. 70 yılları arası ayakta kaldığı düşünülen, kendisinden sonraki dinlerden olan İseviliğin temellerini atarak gelişimi ve yayılımı için ortam hazırlayan, asketik ve çileci uygulamalarıyla İslam dinini ve kimi İslami fırkaları etkileyen Yahudiliğin gnosist tarikatı Esseniler hakkında özgün bir metin oluşturmaktır.

Konuyu Kumran Cemaati ile sınırlandırmanın sebebi, Kumran Yazıtları’nda geçen teşkilatın birçok araştırmacı tarafından Essenilerin üst yapılanması olan Kumran Cemaati’ne işaret ettiklerine kanaat edilmesidir. Yazıtlardan anlaşıldığına göre Kumran Cemaati müritlerinden hayatta kalanların geneli İseviliği benimsemiş olduklarından hareketle Essenilik ile İsevilik kısmen de Sabiilik son bölümde karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmada daha çok Geza Vermes’in “Ölü deniz Parşömenleri: Kumran Yazıtları” isimli eserden yararlanılmıştır. Çünkü Vermes, bu yazıtların üzerinde yıllarca çalışmış ve bu ilk kaynaklardan ulaştığı sonuçları kapsamlı bir eserle ortaya koymuştur.

Yararlanılan diğer bir eser Mircea Eliade’nin Düşünceler ve Dinler Tarihi kitabıdır. Mircea Eliade’nin de ifade ettiği gibi, bu yazıtlar sayesinde yenilenen bilgilerimiz, Essenileri yüzyıllar sonra yeniden gözden geçirip değerlendirme imkânımız doğmuştur.

¹ Kumran Yazıtları, Disiplin Kitabı, 1QS, X

Elbette Kumran metinleri incelenirken başvurulacak ve karşılaştırma gereği duyulacak diğer bir kaynak Kutsal Kitap olduğu için sık sık ona da müraccat edilmiştir. Bunların dışında çalışmalarında Essenilere yer veren Yaşar Kutluay, Mehmet Aydın, Abdurrahman Küçük, Günay Tümer, M. Alparslan Küçük, Bekir Zakir Çoban, Kürşat Haldun Akalın, Şaban Kuzgun, İsmail Taşpınar, Şinasi Gündüz, Ekrem Sarıkçıoğlu gibi yazarlardan da yararlanılmıştır.

1947 yılının ilkbaharında Muhammed edh-Dhib adlı genç bir Arap çobanı, Yahuda çölündeki mağaralardan birine tırmandı ve burada ilk Ölü Deniz Parşömenleri'ni buldu. Ölü Deniz'in batı kıyısında, Eriha'nın yaklaşık on üç kilometre güneyinde yer alan Khirbet Kurman harabelerinde² 1947 ile 1952 arasında bulunan bu yazmalar Yahudi kıyametçi hareketleri, Sabiilik ve Hıristiyanlığın kökenleri hakkındaki bilgilerimizi yenilememizi sağladı.

M.S. 68 yılında Yahudi ayaklanmasını bastırmak üzere harekete geçen Roma askerleri Kudüs'ü yerle bir ettikten sonra yaz başlarında Vespasianus'un ordusundan bir bölük, çölün tam ortasında, Ölü Deniz sahilinde bulunan "Kumran" manastırına saldırdı ve burayı yok etti. Manastırı savunanların katledildiği anlaşılıyor; ama bu felaketten bir gün önce çok sayıda yazmayı kilden büyük vazolara saklamayı başardılar. M.Ö. 200 ile M.S.68 arası döneme ışık tutan, çoğu İbranice ve bir kısmı da Aramca olan³ bu yazmalarla bilim adamları, Ölü Deniz'deki bu manastır cemaatini, o zamana dek yalnızca Flavius Josephus, Philon ve Genç Blinius'un verdiği zayıf bilgilerden tanınan gizemli Esseni mezhebini daha sağlam verilerle tanıma şansını yakaladılar.

Ondan fazla mağaradan çıkarılan 800-850 adet tomardan 550 kadarı 4 numaralı mağaradan çıkarılmıştır. Bunlardan 7 numaralı mağaradan çıkarılan Grekçe papirüsler hariç hepsi İbranice ve Aramcadır. Mağaralarda araştırma yapmakla görevlendirilmiş olan ekip tarafından Kumran Harabeleri'nde bulunan eşyalar ve yakılmış palmye külleri üzerinde "Karbon 14" metoduyla yapılan testler, bunların M.Ö. 49-M.S. 181 yılları ortalarına tekabül eden bir tarih olan M.S. 66 yılları civarında kullanıldıklarını ortaya koymuştur ki, bu, söz konusu yerde yaşayan cemaatin hangi tarihlerde burada ikamet ettiklerini belirlemede de yardımcı olmuştur. Nihayet, yapılan araştırmalar sonucu, Esseniler uzmanı olan hem André Dupont-Sommer hem de E.L. Sukenik, Kumran'da ikamet etmiş olan cemaatin Esseniler cemaati olduğunu çeşitli deliller ileri sürerek ortaya koymuşlardır.⁴

Kumran Yazıtları'nın çözümlenmesiyle aralanan kapılardan bir diğeri de, Esseniler ile gnostik bir din olan ve tanımlanmasında dinler tarihçilerini zor durumda bırakan Sabiilik arasında kurulabilecek köprülerdir. Bu bağlardan biri

² Geza Vermes, *Ölü Deniz Parşömenleri Kumran Yazıtları*, Çev: Nurfer Çelebioğlu, Nokta kitap, İstanbul, 2005, s. 25-26

³ Vermes, a.g.e., s. 34

⁴ İsmail Taşpınar, Hz. İsa Döneminde Münzevi Bir Cemaat: Esseniler, Köprü Dergisi, Sayı: 93, 2006

Sabilere peygamberi olduğu kabul edilen Yahya'nın yaşadığı mekândır. Nitekim İncillerde anlatıldığına göre Yahya, Esseniler cemaati gibi "çölde" yaşamakta ve orada vaazlar vermekte idi. İkinci bağ, Hz. Yahya'nın yaşadığı zamandır. Nitekim İncillerde anlatıldığı kadarıyla Yahya, İsa'dan bir önceki kuşak olup bizzat İsa'yı vaftiz eden ve tutuklanmasıyla beraber İsa tarafından adeta misyonu devralınan kişidir. Üçüncü ve belki de en önemli bağ, Yahya ile ilgili İncillerde anlatılan özellikler ile Esseni cemaatine mensup müritler arasında kurulan ortak özelliklerdir.⁵ Nitekim onlar da Hz. Yahya gibi kendilerini "çölde yol hazırlayanlar" olarak tarif etmektedirler.⁶ Ayrıca, Matta ve Luka İncilleri'nde Yahya'nın dünyadan el etek çekmiş münzevi hayatına özel atıflar yapılmaktadır. Zahidane bir hayat yaşayan Yahya, Esseniler gibi mütevazı olup "deve tüyünden elbiseler" giymekte ve insanları günahlarından affedilmeleri için "suda vaftiz" etmekte idi. Vaazlarında, Essenilerde olduğu gibi, yiyecek ve giyeceklerin paylaşılmasına, ahir zamanda vuku bulacak olaylara ve kıyamet gününe⁷ atıflar bulunmaktadır.⁸

Esseniler ve Kumran Cemaati

Essenilerin sadece Kumran Cemaati'nden oluştuğunu söylemek ve Filistin'in başka bölgelerinde de Esseni gruplarının olduğunu göz ardı etmek yanlış ise de, bu ketum tarikatı layıkıyla tanımak ancak yarım asır önce keşfedilen Kumran Cemaati Yazmaları ile mümkün olmuştur. Bugüne dek çözülmüş ve yayımlanmış yazmalar arasında Eski Ahit'in bazı kitaplarına ilişkin yorumların yanı sıra, kimi özgün incelemeler de yer almaktadır. Bunların en önemlilerini sayalım: "Işığın Oğullarının Karanlığın Oğullarına Karşı Savaş Tomarı", "Disiplin Risalesi", "Şükran Mezmurları" ve "Habakkuk Üzerine Yorum".⁹ Yaklaşık 2000 yıl boyunca terk edilmiş mağaralarda saklı kalan bu yazıtlar, bize Musevilik ve erken Hıristiyanlık hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir.¹⁰ Hatta Şam yazmalarından anlaşıldığı gibi Filistin topraklarının dışına yaptıkları kutlu yolculukla iman dalgasının putperestleri sararak yeni mühtedilere yönelmesiyle Erken Hıristiyanlığın yayılmasına ortam hazırlaması bakımından da önemlidir. Daha sonra miladi VIII. yy.'da ortaya çıkan, Harzemliler, Hazarlar, Kumanlar'ı ve oradan Avrupa'yı saran irfani Karailik mezhebinin aslında bir Esseni hareketi olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, "dualist" fikirleriyle İran-Yunan (Helen) ve "beden hapsi"

⁵Esseniler ile Hz. Yahya arasındaki mukayeseler için ayrıca bkz.: Laperrousaz, E.-M., a.g.e., s. 119-124; Jean Pouilly, a.g.e., s. 104-105. Bkz. Laperrousaz, E.-M., Les Manuscrits de la Mer Morte, Paris 1999; Jean Pouilly, Qumrân, Cahiers Évangile, Paris 1987

⁶ Matta, 3/2-3; Luka, 1/80. Abdurrahman Küçük- Günay Tümer -M. Alparslan Küçük, *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011s. 236.

⁷ İşıya, 40/3-4

⁸ Matta, 3/3-12; Markos, 1/48; Luka, 3/2-17

⁹ Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, c. 2, Çev: Ali Berktaş, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 399

¹⁰ Vermes, a.g.e., s. 15

fikirleriyle de Hint felsefesini kuşandıkları düşünülen Essenilerin, Ebionitler vasıtasıyla Peygamber Muhammedi de etkiledikleri var sayılmaktadır.¹¹

Bu yeni belgelerin yardımıyla, mezhebin tarihi ana hatlarıyla yeniden oluşturulabilir: Onların ataları, dinsel bağınazlıkları ve Makkabi savaşındaki rolleriyle bilinen Hasidimler¹²dir. Bazıları ise bu mezhebin Ferisilik mezhebinden ayrılarak ortaya çıktığını savunmaktadırlar.¹³ Esseni kelimesinin kökenine dair genel bir fikir birliği yoksa da, Yunanca 'da "Essaioi" ya da "Essenio", Latince'de "Esseni" kelimesinden türediği düşünülmektedir. Kelime "Değerli" ya da "İyi Eden" –ruhun ve bedenini iyi edilmesi- anlamına gelir.¹⁴ Fakat çoğunlukla bu isim, Essenilerin farklı yaşam tarzı ile bağlantılı "sessiz", "sakin", "dindar", "şifacı" anlamlarına gelen bir takım kavramlarla ilişkilendirilmeye çalışılır.¹⁵ Kumran Yazmaları'nda "Esseni" tabiri geçmemektedir.¹⁶ Ama Esseniler kendi aralarında "kardeş" kelimesini kullanır ve kendilerini "İnleyenler" ve "Ah edenler" olarak vasıflandırıyorlardı.¹⁷

Kumran Cemaati'nin tilmizleri tarafından "Adalet Öğretmeni" adı verilen kurucusu, Saduki bir rahip yani meşru ve aşırı Ortodoks ruhban sınıfının bir üyesiydi. Simun (M.Ö.142-134)'nun "ebediyen prens" ve "baş kâhin" ilan edilip, baş kâhinlik makamı geri dönülmez bir biçimde Sadukiler'den Hasmonlar'a geçtikten sonra, "Adalet Öğretmeni" bir grup müridiyle birlikte Kudüs'ü terk etti ve Yahuda çölüne sığındı. Kumran metinlerinde lanetlenen "kötü kâhin" in Simun olduğu tahmin edilebilir. "Adalet Öğretmeni" nin nasıl öldüğü bilinmiyor. Öğrencileri ve müritleri ona Tanrı'nın habercisi olarak tapıyordu. Musa nasıl Eski Ahit'i yenilediyse, "Adalet Öğretmeni" de onu yenilemişti; eskatolojik Kumran cemaatini kurarak Mesih çağının erken örneğini oluşturmuştu.¹⁸

¹¹ Bkz: S. Şişman, "Lut Gölü Yazmaları", Çev: Asaf Halet Çelebi, cilt.11, cüz. 1, İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İbrahim Horoz Basım Evi, İstanbul, 1957, s. 56

¹² İbrance kökenli bir kelime olan "Hasidim" dindarlar anlamına gelmektedir. Hasidimler Esseniler ve Ferisiler'in ataları kabul edilmektedir. Hasidimler, M.Ö.2. Yüzyıl başlarında 4. Antiyokus'un Helenleştirme siyasetine karşı çıkmış ve işkence görmüşlerdir. Onlar Antiyokus'a karşı savaşçı mabedi ele geçiren Makkabileri desteklemişler ancak mistik oldukları için siyasetten uzak durmuş ve kendilerini mabede vakfetmişlerdir. (Küçük-Tümer-M.A. Küçük, a.g.e., s. 331; Yaşar Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, A.Ü.İ.F. Yay., Ankara, 1965, s. 172)

¹³ Şaban Kuzgun, *Türklerde Yahudilik Doğu Avrupa Yahudileri'nin Menşei Hazar ve Karay Türkleri*, 1.Baskı, Se-Da Yay., Ankara, 1985, s. 151

¹⁴ Vermes, a.g.e., s. 69

¹⁵ Bekir Zakir Çoban, "Josephus'un Gözüyle İlk Yahudi Fırkaları", DEÜİFD XXVII/2008- ss. 57-69; Esseni isminin kökeni ile ilgili tartışmalar için bkz. Y. Kutluay, a.g.e. s. 172; M. Mansoor, "Essenes", *Encyclopedia Judaica*, VI, ss. 899-902; Schürer, *History*, II, 191; L.H. Schiffman, "Essenes", *Encyclopedia of Religion*, V, ss. 163-166.

¹⁶ Çoban, a.g.m., s. 64

¹⁷ Şişman, "Lut Gölü Yazmaları", s. 52

¹⁸ Eliade, a.g.e., ss. 399-400

Kumran metinleri bütünsel biçimde değerlendirildiğinde Essenilerin, kendilerini gerçek İsraililer ve dışlandıkları dinsel yapının otantik geleneklerinin koruyucusu olarak gördükleri ortaya çıkar: Esseniler, Yahudi halkına benzer biçimde iç örgütlenmelerinde iki gruba –kâhinler ve cemaat (Harunlular ve İsraililer)- ayrılırdı. Cemaat de kutsal örgütleniş tarzına uygun biçimde kendi aralarında on iki kabileye bölünür. Bu oluşum Savaş Parşömeni’nde betimlenir: “...On iki başkahin Tanrı’nın huzurunda gündelik işleri yönetecekler... Bunların altında... Levililerin on iki şefi bulunacak, her kabile için bir şef... bunların da altında kabile şefleri bulunacak...” (IQM II).¹⁹

Kumran Cemaatinin Nüfusu hakkında kesin bir rakam bulunmamakla beraber, Arkeolojik kazı sonuçlarına göre; 200 yıllık Kumran mezarlığında yaklaşık 1100 mezar tespit edilmiştir. Ancak Kumran yerleşkesinde bir aradaki nüfus 150-200’den fazla olamazdı. Diğer yandan M.S. 1. Yüzyılda, Kumran nüfusunun dört binden biraz daha fazla olduğu da akılda tutulmalıdır.²⁰ Josephus, kendi döneminde Essenilerin sayısının 4.000. civarında olduğunu söyler.²¹

Bazıları Essenileri Mesih bekleyen askerî bir militan topluluk olarak tasvir eder. Bazıları ise mezhep ve tarikatların ortaya çıkışındaki etkenlerden biri olan “dünyaya küsmek” konusunda tipik bir örnek olarak Essenileri gösterir.²² Esseniler genellikle yüz yılı aşkın yaşar, idarecilerin yaşları otuz ile elli arası olup altmışın üzerinde olanlara da akli melekeleri eksilir endişesiyle yönetimde yer vermezlerdi.²³

Bu mezhep mensuplarının kendilerini bağladıkları iki şey vardır; yardım ve şefkat. Yardıma muhtaç herkesin yardımına koşarlardı. Kızgınlık ve öfkelerine hâkim olurlar, kendisine inanılmayan kimselerin Allah’ı şahit göstermesinin çirkin gördüklerinden yemin etmeyi, yalan söylemekten kötü sayarlardı. Beden ve ruh münasebetlerinden bahseden eski kitaplara üstün bir ilgi gösterirler. Buralardan, hastalıklardan korunmayı, tedavi yollarını ve taşların şifalarını öğrenmeye çalışırlardı.²⁴

Essenilerin Teşkilat Yapısı

Kumran’da iki ana grup vardır. Bunlardan ilki, Cemaat Kuralları yazıtında kendilerinden “kutsallığın adamları” olarak bahsedilen Bekâr Kardeşlik, diğer grup ise, “cemaat kurulu” ya da “yasanın adamları” olarak bahsedilen Cemaat’tir. Kardeşler grubu; toprakla uğraşır, çömlek yapar, hayvan postunu

¹⁹ Vermes, a.g.e., s. 51

²⁰ Vermes, a.g.e, s. 52

²¹ Çoban, a.g.m., s. 64

²² Çoban, a.g.m., s. 66; Bkz. M. Harris, *İnekler Domuzlar Savaşlar ve Cadılar*, ss. 156-167.; Aimé Michel, “Mezheplerin Psiko-Sosyal Yapısı”, *Din Fenomeni*, der. ve çev. Mehmet Aydın, Konya, 1995, s. 66.

²³ S. Şişman, a.g.m, ss. 44-45

²⁴ Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, A.Ü.İ.F. Yay., Ankara, 1965, s.177

işler ve kutsal kitabı çoğaltırdı. Bütün içtenlikle Tanrı'yı aramak için birlikte yemek yer, birlikte ibadet eder ve birlikte karar alırlardı. Birbirlerine, Her bir Musa Yasası'na ve Peygamber iletilerine mutlak biçimde sadakat gösteren bu grup, birbirlerini sevmek, bilgilerini, güçlerini ve mülkiyetlerini paylaşmak durumundaydılar. (IQS I-II) Adaletsiz adamların meskeninden uzakta, çölde, Tevrat'ı inceler ve Ülke için bağışlanma dilerlerdi. Kudüs'teki günahkârlara "sonsuz nefret" besleyen kardeşlik grubu, kaderlerinin Tanrı'nın elinde olduğu inancına sıkı sıkıya bağlıydı. Bekâr kardeşlik; dürüst, alçak gönüllü, adil, namuslu, şefkatli ve mütevazı olmalıydı. Onlar, "Her gecenin üçte birinde, Kitab'ı okumak, Yasa'yı çalışmak ve birlikte dua etmek için bir araya gelirlerdi." (IQS VI)²⁵

Essenizm'de görülen "gecenin üçte birinde uyanık kalarak Kitab'ı okumak, Yasa'yı çalışmak ve ibadet etmek" aklımıza ölümü sembolize eden "uykuya karşı direngelik" ve birçok dinde karşımıza çıkan riyazet ve çileciliğin gereği olan "az uyumak" sayesinde "saflığa erme çabası" nı getirmektedir.

Kumran Cemaati'nin birçok din ve mezhepte izleğine rastlanılan "başkalarına sonsuz nefret ve sevme-acıma" onları hem birbirine sıkı sıkıya bağlayarak kenetlemiş hem de üzerinde buldukları "dosdoğru yol"un keskin ayırıcı çizgisine "varoluşsal anlam" katmıştır. Nitekim "günahkâr" olan "diğerleri"nden ilkin keskin bir kopuş ve onlara ebedi bir sırt çeviriş olmasaydı, bütün varlıklarını ortaya koyacak "içtenlikli birliktelik"lerinin bir anlamı kalmazdı. Bir avuç seçkin insanın ölümüne kenetlenmeleri için, sıradan ve dejenere olmuş kalabalıklardan ayrılmalı, ya onlardan "nefret etmeli" ya da içinde buldukları sapkınlıktan dolayı onlara bütün kalpleriyle "acımalıydılar." Bu izlek, Sidharta Buda'dan Muhammed'e kadar birçok dinde, İhvan-ı Safa ve Alamut mezhebi gibi kimi ayrılıkçı dini hareketlerde de görülmektedir. Ancak Essenilerin karakterine hâkim olan temel duygu başkalarını sevmeydir. Düşmanlıktan bahsedilen yerlerde sadece başkalarının günahkârlığı ve kirlenmişliğinden uzaklaşma anlamında "beriliğin ilan edilmesi"nden ibarettir. Hatta katı şekilde dinsel formlara bağlılığın ve taasubun bile insanları birbirinden uzaklaştırdığını ve aralarına düşmanlık kattığını söylemişlerdir. Temizlenerek, güzel kokular sürülerek ve temiz elbiseler giyilerek gidilmiş dahi olursa, ayinsel ibadetin ruhu arındırmada asla yeterli olmadığına inanan; şekilci ibadetin toplumu bölerek ve insanlar arasında husumet duygularını ekerek, haksızlıklara ve kötülöklere mazeret oluşturacağı endişesini hisseden Esseniler; ahlaken temizlenmeyi ve dürüstlüğü sevgiyle insanlara aktarmayı her şeyin üzerinde tutmuşlardır.²⁶

²⁵ Vermes, ag.e., ss. 52-53

²⁶ Kürşat Haldun Akalın, "Hristiyanlığın İlk Kaynağı Olarak Essenizm", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Dergisi, c. 17, s. 12, 2008, s. 430'dan; Yadin, Y., *The Temple Scroll : The Hidden Law of the Essenes, the Dead SeaSect*, Weidenfeld & Nicolson, London, 1985, s. 19

Cemaat kurulu ise en önemli gruptu. Kurulun cemaat üyelerinden oluştuğu; kâhinlerin ve önemli kimselerin altında ama diğer cemaatin üyelerinin üstünde olduğu ve başkan anlamındaki Gardiyan tarafından yönetildiği anlaşılmaktadır.²⁷

“Cemaat kurulu on iki adam ve üç kâhinden oluşur. Doğruluk, dürüstlük, adalet, şefkat ve tevazu sahibi bu üyeler, Yasa’ya mükemmel derecede hâkim olacaklar. Kutsal topraklardaki inancı sadakatle ve uysallıkla koruyacaklar; çektikleri acıyla, adaletin hükmünü sağlamak için günahlara karşı savaşacaklar. Üyeler, doğruluğun düzenine ve zamanın kurallarına göre bütün adamlarla birlikte yürüyecekler” (IQSVIII)²⁸

Kumran hiyerarşisi, tepeden tırnağa katı ve resmiydi. Her üyenin “düzendeki sırası” belliydi. “Düzen” kelimesi bu yazıtlarda sık sık geçer ve her cemaat toplantısında ve sofrada kendi sıralarına uygun biçimde konum alırlardı. Üye düzeni, “Anlaşmanın Yenilenmesi Yemeği”nde her sene gözden geçirilirdi. Toplantılarda Üstün kişi ve mali işlerden sorumlu Cemaat saymanı hazır bulunurdu. Bu kişiler; öğreti, disiplin, saflık, ayrıca adalet ve mülkiyet ile ilgili her konuda karar yetkisine sahipti. Yine temel düzen kuralına göre, tartışma, Kitap incelemesi veya ibadet için on ve daha fazla kişi bir araya geldiğinde Kâhin bu toplantıya katılmak durumundaydı. Kâhin üstünlüğü Kumran cemaatinin önemli bir özelliğidir.²⁹ Cemaatte en tepede kâhinler, sonra Gardiyanlar, sonra cemaate kabul edilmiş kutsal adamlar bulunduğu anlaşılmaktadır. Cemaat toplantılarının yapılış amacı açıktır: Yasa’yı ve güncel işleri tartışmak, Gardiyan’ın yönlendirmeleriyle yeni üye kabul etmek ya da üye çıkarmak, kişilere yöneltilen suçlamaları değerlendirmek ve yine Gardiyanların yönlendirmeleriyle üyelerin yıl içindeki tinsel gelişimlerini değerlendirerek bu kişilerin düzen içindeki durumlarını yeniden belirlemek. (IQS V- VI)³⁰ Toplantılar süresince ortamda düzen ve sessizlik sağlanır: Öneri sunmak ya da soru sormak isteyen kimse usulüne uygun biçimde izin isterdi. Kuramsal açıklamalar yerine Ölü Deniz çilecilerinin kuralların ihlaline uyguladıkları yaptırımların incelenmesi onların düşünce biçimlerini daha iyi ortaya koyar:

Her ne sebeple olursa olsun Musa Yasa’larına ait tek bir kelimenin çıkarılması, değiştirilmesi ya da eklenmesi durumunda suçlu kişi gruptan ebediyen atılırdı. Grup üyeleri bu kişi ile bir daha asla ilişki kurmazdı. (IQS VIII)³¹ Yine Kutsal ismi ağzına alan kişi koşulsuz olarak cemaatten ihraç edilirdi: *“Kitabı okurken ya da dua ederken; farkında olmadan, şaşkınlıkla ya da herhangi bir nedenle En Kutsal Adı telaffuz eden kimse atılacak ve bir daha geri kabul edilmeyecek.”* (IQS VI-VII)³² Üçüncü olarak Kurul’a kara çalan, dördüncü olarak cemaatin

²⁷ Vermes, a.g.e., s. 54

²⁸ Vermes, a.g.e., s. 54

²⁹ Vermes, a.g.e., s. 53-54

³⁰ Vermes, a.g.e., s. 54

³¹ Vermes, a.g.e., s. 55

³² Vermes, a.g.e., s. 55

esaslarına karşı gelen üye topluluktan atıldı: “Cemaatin üstünlüğüne karşı çıkan kimse atılacak ve bir daha geri kabul edilmeyecek.” (IQS VII)³³ Son olarak en az on sene kurul üyeliği görevinde bulunmuş ve sonra kendi yüreğinin inatçılığı yönünde yürüme gafletinde bulunmuş kimse ihraç edilmekle kalmaz, ona merhamet gösterecek, parasını ve yemeğini onunla paylaşacak kurul üyeleri de aynı cezaya mahkûm edilirdi. (IQS VII)³⁴

Daha hafif suçlarla ilgili cezalarsa şöyle anlatılır: Kasıtsız biçimde hakikate ihanet eden ve gönlün inatçılığı uyarınca davranan, Musa'nın Yasa'larını değiştiren kişilerin cezası bir yıl cemaat içindeki konumunu kaybetmek, bir yıl ise cemaatin içkisinden mahrum bırakılmak üzere iki yıllık bir mahrumiyet cezasıydı. Cezadan sonra durumu yeniden değerlendirmeye alınırdı.

Mal varlığı hakkında yalan söyleyen ya da mülkiyetinin bir bölümünü de olsa gizleyen kişi, bir sene “saflıktan” dışlanır ve kendisine düşen gıda miktarının dörtte biri azaltılırdı. Yine Arkadaşını aldatan kime bir sene boyunca “saflıktan” uzaklaştırılır ve yemeğinin yarısı kesilirdi. Kendisinden daha üst düzeyde birine saygısızlık eden, kâhine hakaret eden ya da kaba davranan kişi yine bir yıl saflıktan ihraç cezası alırdı. (IQS VI-VII)³⁵ Bunlardan sonra cezalar sırayla altı aya, üç aya, otuz güne ve on güne düşerdi.

Kasıtlı yalan söylemenin, söz ve davranışlarla kişiyi aldatmanın, haksız yere kötülüğe yol açmanın, kavga etmenin, dedikodu yapmanın, zorunlu kalmadıkça başkalarının önünden soyunuk geçmenin cezası altı ay boyunca bağışlanma dilemekti. Arkadaşına bakmamanın ve aptalca konuşmanın cezası üç aydı. Kurul toplantılarında uyuyakalmanın, üyeler (muhtemelen dua etmek için) ayaktaiken toplantıyı erk etmenin, kurulda tükürmenin, aptalca kahkaha savurmanın, elini hareket ettirdiğinde bedeni görünecek biçimde kötü giyinmenin cezası otuz gündü. Toplantıdan nedensiz yere üç kere çıkmanın, söze karışmanın ve konuşurken sol eli hareket ettirmenin cezası on gündü. (IQS VII)³⁶

Cemaatten atılan üye, bağlılık yemini ve kurallar gereği diğer insanlardan yiyecek alamaz, ot yiyerek hayatını devam ettirmek zorunda kalır, böylece vücudu açlıktan bitkin bir hal alır ve sonunda ölürdü. Bu yüzden, genellikle bu durumda olanların hallerine acırlar ve yaptıkları hatanın cezasını yeteri kadar çektiklerine kanaat getirerek son nefeslerini verecekleri anda tekrar kendi içlerine kabul ederlerdi.³⁷

³³ Vermes, a.g.e., s. 55

³⁴ Vermes, a.g.e., s. 55

³⁵ Vermes, a.g.e., s. 56.

³⁶ Vermes, a.g.e., s. 56.

³⁷ Taşpınar, a.g.m.; bkz.: Flavius Josèphe, La Guerre des Juifs, Yunanca'dan çev.: Pierre Savinel, Paris 1997.

Yukarıdaki verilere dayanarak Essenizm'in kılı kırk yaran seçkinci, disiplinci, resmi ve katı yapısıyla Yahudiliğin şeriatçı iskeletinden çok da sıyrılmadığı, evrensel ve misyoner olan Budizim, Hristiyanlık ve İslam gibi dinler ile İslam'daki Tasavvuf geleneğinin herkese açık kucaklayıcı öğretilerinden yoksun olarak marjinal kaldığı ve son tahlilde bu katı sınırlılığın ise Essenizm'i yok oluşa sürüklediğini söyleyebiliriz.

Kumranlıların gündelik yaşamlarında, ortak sofraya büyük önem atfedilirdi: "Safılık için seçilmiş" ve "yetenekli" olan, diğer bir ifadeyle ancak donanımlı ve hatasız olanlara bu sofraya oturmasına izin verilirdi. Yemekten önce kutsal suyla temizlenmeye dair açık bir ifadeye rastlanmamış olmamıza rağmen, yazıtlardaki imalardan ve arkeolojik kazılar sonucu bulunan banyo yapılarından çıkarım yaparak; Josephus'un da alıntılarını destekleyecek biçimde böylesi bir geleneğin Kumran'da yaşatılmış olduğu sonucuna varılabilir.³⁸ Cemaat kuralına göre sofraya, "yemek ve yeni şarapla donatıldığında" öncelikle Kâhin, yemeği ve içkiyi kutsardı. (IQS VI)³⁹ İbranicede şarap sözcüğüne karşılık gelen tiros ve yayin'den yayin, olumsuz anlamda kullanıldığını dikkate alarak Kumranlıların içtiği şarabın mayalanmamış üzüm suyu olduğu tahmin edilebilir.⁴⁰

Erken Hristiyanlık'ta karşımıza çıkan "sofra" kavramının temellerinin Essenilik'te atıldığı, mümin cemaatine katılmanın ve aynı anda sofraya oturarak ibadet bilinciyle sofradan yemenin; iman havuzuna girme, manevi deryada gark olma ve Tanrı ile bütünleşme sembolü olarak arınma ve iman seviyesinin bir ölçüsü kabul edildiği dikkat çekicidir.

Gizemlilik, en dikkatli bir şekilde, kutsal yazılarda işlenmişti. Topluluk tarafından tam üye olarak kabul edilmiş olan bir kimse, dışarıdan hiç kimseye buradaki yaşantıları hakkında en küçük bir bilgiyi vermesi dahi kesinlikle yasaktı.⁴¹

Gnostik din ve tarikatların tipik özelliği olan Bâtını bilginin varlığına ilkin iman, sonra bu özel bilgiye ulaşmak için girilen riyazet ve nihayet ona kavuştuktan sonra ise bu has bilgiyi dışarıdakilerle paylaşmamak; içerde oldukça içtenlikli ve şeffaf ancak dışarıya karşı mesafeli ve ketum davranmak Essenilerde de görülmekteydi. Tıpkı yine Gnosizmin özelliklerinden olan düalist izlekte, iyilerle kötüler arasında çok yakın bir zamanda çıkacak olan kutsal savaşa sıkı ve gergin bir hazırlığın görülmesi gibi.

³⁸ Vermes, a.g.e., s. 56

³⁹ Vermes, a.g.e., s. 56

⁴⁰ Vermes, a.g.e., s. 57

⁴¹ Akalın, a.g.m., s. 426'dan; Larson, M.A., The Essene-Christian Faith: A Study in the Sources of Western

Religion, Philosophical Library, New York 1980, s. 172.

Essenilerin bir topluluk olarak örgütlenişi, dinsel tutumları ve ahlaki yargıları bakımından bireyleri üzerindeki etkisi dikkate alındığında; özellikle de Hıristiyanlığı benimsemiş İsraililer tarafından oluşturulan esas Hıristiyan uygulama arasında çok yakından bir ilginin bulunduğu dikkat çekmektedir. Esseniler, tıpkı Hıristiyanlar gibi vaftiz ayini düzenlemekte, dinsel olayı anmak için gerekli ziyafetler vermekte, evrensel sevginin ortakmalcı paylaşımını yaşamakta, içlerindeki fakirleri desteklemekte, kendi içlerinde köle bulundurmamakta, İsrail inancındaki anlamıyla havarilik makamını ve görevini kabul etmekte, günahlardan arınmış üyeleri için evlenmemeyi doğru bulmamakta, lütfün armağanı olarak Tanrı hoşnutluğunu ummaktadır.⁴²

Kumran'daki düzene göre tarikata katılmak isteyen kişi en az iki yıl, bazen üç hatta dört yıl boyunca adaylık sürecinde bekletilirdi. Aday kişi, ilk olarak kurul toplantısında Gardiyan'ın huzuruna çıkardı ve burada kişinin adaylık durumu kararlaştırıldı. Adaylık talebi kabul edilirse kişi "Anlaşmaya" girerdi" (IQS VI)⁴³

Aday kişi Gardiyan tarafından belirsiz bir süre boyunca kendisine verilen "cemaatin bütün kurallarıyla" ilgili eğitimin sonunda yeniden adaylığının devamına veya gruptan çıkarılmasına karar verecek olan kurulun huzuruna çıkardı. Cemaat Kurulu'nca kabul edilen kişi "saflığa" katılmak için bir sene daha beklemek durumundaydı. Ortak mülkiyete katılım üçüncü seneden sonra başlardı. Katı kurallara dayanan bu uzun katılım sürecince birey önce Anlaşma'ya sokularak Musa'nın Yasa'larına bağlılığını ve günahkârlığın yolunu izleyen adamlardan beriliğini ilan eder, ikinci aşamada ise cemaate katılarak yüce birliğin üyesi olarak söz hakkını elde ederdi. (IQS VI) ⁴⁴ Esseni topluluğuna üyelik fiili olarak ancak ayrıntılı bir yemin ile başlamaktadır. Bu yemin şu unsurları içerir: a) Tanrı'ya saygı göstermek b) insanlara karşı adaletli davranmak c) isteyerek veya istemeyerek hiç kimseyi incitmemek d) her zaman için kötülükten nefret etmek ve adaleti desteklemek e) inancı muhafaza etmek ve otoriteye saygılı olmak f) tüm gücün Tanrı'ya ait olduğuna inanmak g) lüksten, özel kıyafetlerden ve şahsi isteklerde ısrardan vazgeçmek h) iyiliği sevmek ve kötülükten nefret etmek i) eli hırsızlıktan ve ruhu haksız kazançtan uzak tutmak j) topluluğun sırlarını ifşa etmemek k) kabul edenlere topluluğun geleneklerini anlatmak l) eşkiya olmamak m) kutsal kitapları korumak.⁴⁵

Kumran Tarikat üyelerinin evlilikle ilişkileri uzun süre tartışıldıysa da kadınların cemaatten dışlandıkları ve eril bir toplum oldukları düşüncesi güçlü

⁴² Akalın, a.g.m., s. 430'dan; Yadin, a.g.e., s. 107

⁴³ Vermes, a.g.e., s. 57

⁴⁴ Vermes, a.g.e., s. 58

⁴⁵ Çoban, a.g.e., s.65; Bkz. Josephus Flavius, *The Jewish War*, trans. by G.A. Williamson, Penguin Books, Great Britain, 1969. Josephus'un *Jewish War*'daki bakış açısı ile ilgili müstakil bir çalışma için bkz. Nicole Kelley, "The Cosmopolitan Expression of Josephus's Prophetic Perspective in the *Jewish War*", *Harvard Theological Review*, 97: 3 (2004), ss. 257-274.

görülmektedir. Cemaat Kuralı metninde kadın (ishah) kelimesinin geçmiyor olması Bekar Kardeşlik tezini desteklemektedir. Kumran Metinlerinde “kadından doğan”, “anneler”, “babalar” kelimeleri geçse de bu kelimelerin neslin devamını ima eden gereksinim üzere kullanıldığı düşünülmektedir. Kumran mezarlığında yapılan arkeolojik kazıda rastgele açılan 23 mezarda yalnızca erkek iskeletine rastlanmıştır. Daha sonraları mezarlık çevresinde yapılan kazılarda altı kadın, 3 çocuk iskeleti bulunmuştur.⁴⁶

Şam Belgesi, Melez Cemaat Kuralı, Tapınak Parşömeni, Kurtarıcı Kural, kısmen Savaş Kuralı ve MMT, Kumran’dakiyle uyuşmayan bir dini varoluş biçimini resmederler. Şam Belgesi’nde “kamplar” ve “kasabalar” diye ayrılan kentsel ve kırsal yerleşim bölgelerinde Esseniler, diğer Yahudi ve yabancı komşularıyla yan yana yaşarlardı. Bu kişiler evli ve çocuk sahibiydi; ancak cinsel ahlakları katı kurallarla belirlenmişti. Evli tarikat; yanlarında hizmetçi çalıştırır, ticaretle uğraşır -hatta Yahudi olmayanlarla alış veriş yapar-, sürü güder, üzüm ve mısır yetiştirir, dinsel inançları gereği kurban keser ve çöldeki kardeşleri gibi yasalara ve önemli tarihlere bağlı yaşarlardı. Ancak bu kesimin yoğun bir Yasa incelemesiyle uğraştıklarına ve iki ruh öğretisini öğrendiklerine dair hiçbir bulgu yoktur; üyelik seçim ve eğitim süreçlerine bağlı değildi, doğuştan edinilen bir haktı. Bütün sorularımızı cevaplamazsa da buradan mantıklı tek bir sonuç çıkarılabilir: Essenizm iki kolu olan tek bir dinsel hareketti: Çöl tarikatı ve Kasaba tarikatı. İki grup arasındaki ilişkiyi kanıtlayan ipuçlarından biri Kumran kütüphanesidir. Buradaki metinler incelendiğinde çok sayıda ortak terime rastlanır. “Bütün kampların birlikteliği” ve “her üyenin hiyerarşik yapıdaki yeri”ni konu edinen Şam belgesi Cemaat Kuralı belgesiyle desteklenir. Bekâr Çöl Tarikatı’nın Evli Kasaba Tarikatı’nın üst bir düzeyi ve Arkeolojik kazılarla da desteklenen yapısıyla Essenizm’in merkezini oluşturan Kumran sakinlerinin ruhani otoriteler oldukları kanaati güçlenmektedir. Nitekim Kumran sit alanında bulunan 26 hayvan kemiği parçası uzun süre boyunca araştırmacıların ilgisini çekti. Acaba bu bulgular Kumran’da verilen yıllık büyük yemeklerden kalan artıklar olabilir miydi? Yine Kumran Mezarlığı civarında yapılan kazılarda dört kadın ve bir çocuk iskeletinin bulunması akla Anlaşma Yemeği’ne katılan kasabadaki yetişkin erkekler ve ailelerini hatırlatmaktadır.⁴⁷

Bütün bu verileri bir araya getirdiğimizde çöl ve kasaba tarikatlarının yalnızca örgütsel ve öğretisel düzeyde birleşmediğini aynı zamanda Kumran yazıtlarında adına seyrek rastladığımız Gardiyan’ın ve Kahin’in idari ve ruhani idaresi altında birbirleriyle düzenli aralıklarla temas kurduklarını savunabiliriz. Öyle görünüyor ki Kumran, tarikat hiyerarşisinin tahtı ve Anlaşma Kurulu’na bağlılığını açıklayan kişilerin merkeziydi.⁴⁸

Cemaatin Dini İnancı

⁴⁶ Vermes, a.g.e., s. 58

⁴⁷ Vermes, a.g.e., ss. 59-68

⁴⁸ Vermes, a.g.e., s. 68

Cemaatin Musevilikten bağımsız düşünülmesi mümkün görünmemektedir. Bütün Musevilik kavrayışlarında “Anlaşma” kilit rol oynamaktadır. İnsanlık ve Yahudi tarihi birçok anlaşmaya tanıklık etmiştir. Tanrı, insan kanının dökülmesine her zaman karşı çıktı: Nuh ve onun soyundan gelenlere insan kanını dökmeleri, canlı, kanı akıtılmamış hayvan etini yemeleri yasaklandı.⁴⁹ Çocuksuz ve topraksız İbrahim’e soy ve ülke verdi, ona mükemmel bir yaşam sundu, cennetle İbrahim soyu arasındaki anlaşmanın belirtisi olarak erkek çocukların sünnet edilmesini buyurdu.⁵⁰ Yine Musa’nın kendi halkına yönelttiği veda konuşmasında tekrarlanan dini, ahlaki, toplumsal ve ritüel ilkelerin kutsal öğretisine; yani Tevrat’a riayet etmeleri koşuluyla Musa döneminde İsraililer, kahinlerin krallığı, kutsal ulus ilan edildiler.⁵¹ Kenan ülkesi fethedildi, bu topraklar kabileler arasında dağıtıldı. Tanrı’nın İbrahim’le yaptığı anlaşma Yeşu’yla yenilendi ve İsraililer kutsal Yardımcılarına tekrar bağlılıklarını bildirdiler.⁵² Ancak bundan sonra anlaşmaya sadakatsizlik edildi. Tanrı, insanlığın kadir kıymet bilmezliğiyle yılmadı, her kuşakta ortaya çıkan bir avuç adil insanın yüzü suyu hürmetine Anlaşma’nın geçerliliğini korudu. Tanrı, günahkârları ve isyankârları cezalandırdı; ama bu “bir avuç insan” kendisine gösterdikleri sadakat sebebiyle diğerlerinden ayırdı. Zaman zaman Yahudi halkının aziz önderleri halkı Tanrı ile anlaşmalarını anımsamaları için ikna ettiler.⁵³ Esensilerin dini inançlarıyla ilgili ele almamız gereken ilk nokta bu anlaşma etrafında olmalıdır.

Kumran cemaatinin temel inançlarının dayanağı anlaşma ideolojisidir. Esseniler, kendilerini yalnızca içinde yaşadıkları çağın değil, bütün zamanların “bir avuç insanı” olarak görüyorlardı. Tanrı’nın, günahkârları cezalandırmaya hazırlandığı “gazap çağı”nda, tarikatın kurucuları günahlarından ötürü pişman olmuşlardı. Onlar artık “İsrail’in dönmeleri”ydi. (CD IV; 4Q266 böl. 5 i)⁵⁴ Bu dönüşümlerinin mükâfatı olarak onlara doğruluk öğretmeni gönderildi. Öğretmen, Tanrı’yla İsrail arasındaki daimi ittifakın yeniden biçimlendirilmesi için “Yeni Anlaşma”yı kurdu. Sonuç olarak Essenilerin asıl amacı, Yeni Anlaşma’nın buyruklarını mutlak bir sadakatle incelemektir. Kutsal yazıyı doğru biçimde yorumlayan tek cemaat olduklarını düşünen Esseniler, “Yasanın Son Yorumu”nun kendilerine ait olduğunu iddia ederlerdi. (4Q266 böl. II; 270 böl. 7 ii)⁵⁵ Bu yüzden sürgün yerlerinde kendilerini Kutsal Kitap’ın incelemesine adanmışlar. Niyetleri “Peygamberlerin Onun Kutsal Ruhundan” çıkardıklarına, çağdan çağa açıklananlara göre yaşamaktı. (IQS VIII; bkz. 4Q265 böl. 7 ii)⁵⁶

⁴⁹ Tekvin 17:1-17

⁵⁰ Tekvin 17: 1-14

⁵¹ Çıkış 19: 5

⁵² Yeşu, 24

⁵³ 2. Samuel 7; 2. Krallar 23: 1-3; Nehemya 8-10

⁵⁴ Vermes, a.g.e., s. 93

⁵⁵ Vermes, a.g.e., s. 93

⁵⁶ Vermes, a.g.e., s. 93

Essenilere göre özgün bir yorum olmaksızın Tevrat'ı doğru biçimde anlamak olanaksızdı. Kumran tarikat üyeleri, ilham sahibi bir yorumlayıcı olmadan gerçek anlamın keşfedilemeyeceğini; çünkü Peygamberlerin bile kendi yazılarındaki önemi tam olarak kavrayamadıklarını iddia ederlerdi. Doğruluk Öğretmeni, peygamberlerin üzgün öğretilerine üstün derecede hâkimdi. O, peygamberliklerin gizlerini çözme konusunda Tanrı vergisi bir yeteneğe sahipti. (IQpHab VI, 8-10)⁵⁷

Cemaatin şaşmaz öğretisinden beslenen mürit, Tanrı'nın gerçek şehrinde, Yasalar ve Peygamberler üzerine inşa edilmiş "Anlaşma Kenti"nde yaşadığına inanırdı. (CD VII)⁵⁸ Parşömenlerde sıkça kullanılan mimari yapı benzetmeleri, cemaatin güvenlik ve korunma gereksinimlerini gösterir. Tarikat; "Kutsallık evi", "Mükemmellik ve Doğruluk Evi", "Yasa Evi", "Sert Zemin Üzerine İnşa Edilmiş Sağlam Ev" dir. (IQS VIII; CD XIX (B'), 10, 13; CDIII, 19)⁵⁹

Kumran yazıtlarının çeşitli yerlerinde geçen "Goral" (Kader) kelimesinin kullanılışından da anlaşılıyor ki, bunlarda koyu bir kadercilik görüşü hâkimdir. İnsanlar daha doğmadan bile aydınlık veya karanlık taraflardan birine aittir. Kaderleri ebediyen tespit edilmiştir; bu, yıldızlara yazılmıştır. Kader her şeyin başıdır. İnsanın kaderi tamamen Allah'ın elindedir. Mezhep mensubu, bir "aydınlık oğlu"dur. Bu da Allah'ın onu seçmesi sayesinde.⁶⁰ Onlara göre insan, Allah'tan gelmiştir ve onun suretinde yaratılmıştır.⁶¹ Yine bu yazıtlarda vücudun yeniden dirileceği inancı yanında "Nihai mahkeme" "Dünyanın ateşle tahribi ve sonu" temaları sık sık görülür. Ruhun insan bedenine hapsedildiğine ve ruhun ölümsüzlüğüne inanırlar. Ruhun mutlu veya mutsuz oluşunu, ilk hayatındaki yaşayışına bağlarlar. Böylece bir nevi "Ruh göçüne" inanmaktadırlar.⁶²

Melek inancı bakımından Ferisilik'ten pek ayrılmamakla beraber görüşleri daha teferruatlıdır. Meleklerden kutsal yaratıklar, şerefliiler, göklerin oğulları, semavi varlıklar, ebedi varlıklar, kutsallar şeklinde bahsettikten sonra, onları yaptıkları işlere göre de isimlendirirler: ışıklar prensi, karanlık meleği, gerçeklik meleği, tahrir meleği, mestemah (şeytan) gibi. Bunlardan ayrı bir sınıfı muhafız melekleri, himaye melekleri (Gabriel, Mihael, Rafael, Suriel) oluşturur. İsimlerinden anlaşılan ödevlerinden başka, meleklerin dünyanın sonunda kötülükle açılan savaşta iyilerin yanında yer alacakları da zikredilir.⁶³

Anlaşma Cemaati'nde Seçim ve Kutsal Yaşam

⁵⁷ Vermes, a.g.e., s. 95

⁵⁸ Vermes, a.g.e., s. 95

⁵⁹ Vermes, a.g.e., s. 95

⁶⁰ Kutluay, a.g.e., s. 180

⁶¹ Mehmet Aydın, *Dinler Tarihi'ne Giriş*, Din Bilimleri Yay., Konya, 2002, s. 126

⁶² Aydın, a.g.e., s. 127

⁶³ Kutluay, a.g.e., s.180; Küçük- Tümer- M.A.Küçük, a.g.e., s.236

Eski Ahit'te seçilmiş halkın üyesi olmakla Anlaşmanın parçası olmak aynı şeydir.

İsrailliler, Sina Dağı'nda verilen Yasalar boyunduruğunu memnuniyetle kabul eder; bunun karşılığında Tanrı bu ulusu kendi "öz halkı" ilan eder.⁶⁴

Bu seçilmişlik fikri Essenilerde daha sınırlı şekilde mevcuttu: Her Yahudi seçilmiş kişiydi. Ancak günahları sebebiyle Yahudiler ile Anlaşma'nın gözlemcileri arasında ciddi bir uçurumun oluştuğunu görüyoruz. Sadakatsiz kişilerin günaha battıkları düşünülür ve bu nedenle "Tanrı'nın çocuklarının cemaati"nden, en azından geçici suretle çıkarılırlardı. Seçilmiş kişilere yani kendilerine, aydınlığa giden yolda, doğruluk ruhu rehberlik ederdi; diğerleriye -Yahudiler ve yabancılar- karanlığın yollarında gezerlerdi. Kumran Yazıtları'nda bu durum şöyle betimlenir: "...Tanrı, adamı, dünyayı yönetmesi için yarattı ve Ziyaretine kadar adamlara izlemeleri için iki ruh sundu: Doğruluk ruhu ve adaletsizlik ruhu. Işık kaynağından fıskıran doğruluktan doğanlar ve karanlık kaynağından fıskıran adaletsizliğe doğanlar. Doğruluğun bütün çocukları, Işık Prensi tarafından yönetilir ve aydınlığın yolunda yürürler; adaletsizliğin çocuklarıysa Karanlıklar Prensi tarafından yönetilir ve karanlığın yolunda yürürler. Karanlık Prensi, doğruluğun çocuklarını yıldırmaya çalışır; ölümlerine kadar Doğruluğun çocuklarının bütün günahları, haksızlıkları, kötülükleri ve din dışı hareketleri onun egemenliğinden kaynaklanır..." (IQS III-IV)⁶⁵

Esseniler, kutsal bir yaşama, cemaate girmek için ayrıca kimi sınavlardan geçmeleri gerektiğini tekrar hatırlatalım. Onlar Tanrı için kan dökerek kesecekleri bir kurban yerine bizzat kendilerini adarlar. Onların kutsal hayata girişleriyle birlikte artık Tanrı için her biri birer sunaktı. Aynı şekilde bu kutsal yaşamda istikrar için, girilen günahlar ve ahlaki kusurlar kaydedilir ve sıkı bir murakabeyle bu günahlar dolayısıyla çeşitli müeyyideler uygulanırdı. Bu müeyyideler kutsal bir yaşamda seçilmiş kurbanlar olarak istikrar bulmanın yahut kirlenerek o kutsal hayattan çıkarılmanın gereklilikleriydi.

Tanrının rızasını, davranışlarındaki iyi niyetleriyle ve özverili yaklaşımlarıyla ulaşabileceğine inanan Essenilerin belki de en karakteristik nitelikleri, ibadette kurban kesimine asla itibar etmemiş olmalarıdır. Ayinlere devam ederek inancın topluluk ibadetiyle kanıtlanması gerektiği tutumunu önemli ölçüde terk etmiş olan Esseniler; hayvanın kesilerek kurban edilmesi yoluyla Tanrının hoşnut edileceği, bağışlamasına erişileceği gibi geleneksel ibadet tarzını de ret etmişlerdi.⁶⁶ Essenilerde rastlanılan "iç kurban" fenomeni bir hayli ilginçtir. Kutsal yaşama girmek, anlaşmaya dâhil olmak, seçilmişliğin gerçek saflığına ermek için çok sayıda erginleyici sınavdan ve sabır dolu istikrarlı bekleyiştten geçmek lazımdı. Günaha ve yanlışla düşmemek için girilen

⁶⁴ Mısır'dan Çıkış 19:5

⁶⁵ Vermes, a.g.e., s. 98

⁶⁶ Akalın, a.g.e., s. 426'dan; Larson, a.g.e.,ss. 190-191

her türlü murakabe ve çilecilik yahut işlenen her günahdan dolayı çekilen ceza aslında verilen bir kurbandı. Bu kurban kesiminin dışta değil içte gerçekleşmesi, arzuların feragat edilmesi esasen kendini kurban etmek olarak anlaşılmaktaydı. Çünkü Tanrı, içten verilen kurbanı kabul ederdi.

Hatırlanacağı üzere çok erken dönemde kurban ritüeli tapasla (riyazet) eşleştirildi. Tanrıların ölümsüzlüğü yalnızca kurbanla değil, aynı zamanda "riyazet"le de elde edildiği açıklandı. Veda tapımında tanrılara soma, erimiş tereyağı ve kutsal ateş sunulurken, riyazet uygulamasında onlara bir "iç kurban" sunulurdu.⁶⁷ İnsanı hayrette bırakan derin felsefesiyle dinlerdeki içsel yolculuk, kendinden feragat, fedakârlık, çile ve riyazetle aslında dışarıdaki alelade nesnelere sunak yapmaktan daha büyüleyici olan bu "iç kurban" eylemidir. Bu ihtişamlı eylemle, bütün süfli duygular, düşünceler, zevkler ve arzular Tanrı için kurban edilirdi. Bu büyük kurban sessiz sedasız içerde kesilir, koparılır ve O'na adanır. İç kurbanla "iç puthane" yıkılır, içteki putlar darmadağın edilir ve kalıntıları uzaklara atılır. Artık içeri O'nun mekânı, gövde tapınağı, ses O'nun, göz O'nun, kulak O'nun olurdu.

Ayrıca kutsal yaşama girmekle beraber kendilerini cennet saraylarının tasavvuruna adayan Yahudi gizemcileri gibi Esensiler, gizemli bilgilere erişmek için çaba gösterirlerdi. Günahlardan ve ahlaki kusurlardan arındıkça bu Bâtını bilgilere muhatap olunacağı inancı ile doğuma kadar götürülen adaletin ve karanlıkların çocukları şeklindeki düalist düşünüş Essenizm'in gnostik bir hareket olduğu ve Helenizm ile eski İran dinlerinden bir şekilde etkilendiği yolundaki tezi doğrular gibi durmaktadır.

Anlaşma Cemaatinde İbadet

Kutsallık yaşamı boyunca Tanrı'ya sunulan ibadetin yanı sıra Kumran müridi, dinsel etkinliklerini, Musa'nın dile getirdiği davranış biçimleri ve zamanlar ölçüsünde gerçekleştirirdi. Dünyevi liturji, semavi tapınaktaki melekler konusu örnek alınarak gerçekleştirilirdi. Mezhep üyeleri daima beyaz giyerlerdi.⁶⁸

Takvim ve saat gibi ifadelerden zamana büyük önem atfedildiğini anlıyoruz. Cemaat kuralında şöyle yazar: "*Tanrı'nın kendi zamanlarıyla ilgili hiçbir buyruğundan ayrılmayacaklar, belirli zamanlarına ne geç kalacak ne de erken davranacaklar, O'nun doğru yasalarından ne sağa ne sola sapacaklar*" (IQS I)⁶⁹ Yine bu ibareye göre kişi günün iki vaktinde gün doğumu ve gün batımında -yakmalık-sunuyu Tapınak'ta cemaate sunardı ve burada dakiklik önemliydi.⁷⁰ Essenizm'in dakik ve şaşmaz ilkeselliğini en iyi yansıtan ve onları zamansal açıdan da özgün kılan en önemli bulgu, tarihlerin istikrarla sabit kalacak şekilde

⁶⁷ Bkz: Eliade, a.g.e., c. 1, s. 286.

⁶⁸ Küçük- Tümer- M.A.Küçük, a.g.e., s. 235

⁶⁹ Vermes, a.g.e., s. 101

⁷⁰ Vermes, a.g.e., s. 101

kullandıkları tam 52 haftalık güneş takvimidir. Takvimin sürekli ahengi içinde yılın ve mevsimlerin ilk günü, haftanın aynı gününe denk gelirdi. Essenilere göre bu gün Çarşamba'dır. Tekvin I: 14:19'da belirtildiği üzere Ay ve Güneş dördüncü günde (Çarşamba) yaratılmıştı. Her bayram senelik olarak haftanın aynı gününe denk gelirdi: Fısıh Bayramı, ilk ayın ilk beşinci günü -Çarşamba-kutlanır; üçüncü ayın on beşinci gününe denk gelen Haftalar Bayramı Pazar günü; yedinci ayın on beşinci gününe denk gelen Çardak Bayramı da yine Çarşamba günü kutlanırdı. Anlaşmanın Yenilenmesi gününde hizmetlerini sunmak için bir araya gelen müritler, hiyerarşik bir düzene girerler; sahip olunan statüye göre ilk olarak Kâhinler, sonra Levililer ve en son olarak düzendeki yerlerine göre bütün İsraililer Binler, Yüzler, Elliler ve Onlar içindeki yerlerini alırlar; her İsraili daimi tasarıma göre, Tanrı'nın cemaati içindeki yerini bilmelidir. (IQS II)⁷¹ Tanrı'ya şükredildikten sonra; kâhinler, cemaate, Tanrı'nın İsrail'e beslediği sevgiyi anlatır; Levililer İsrail'in O'na karşı isyankârlığını anımsatırlardı. İşlenen bu suçun dile getirilmesinden sonra, cemaat hep birlikte Tanrı'ya pişmanlıklarını bildirirdi.⁷² Pişmanlığın bildirilmesinden sonra kâhinler ağırbaşlılıkla "İsrail'in Dönmeleri"ni kutsar; onlara bilgelik ve bilgi hediyelerini anlatırlardı.⁷³ Bundan sonra Levililer, Beliyal'in birliğini lanetler ve kâhinlerle birlikte samimiyetsiz müritlere beddua ederlerdi. (IQS II)⁷⁴ Dördüncü mağaradan çıkarılan Şam Belgesi kaynaklarında Cemaat'ten çıkarılma töreni anlatılır. Cemaat Kuralı ve Şam Belgesi'nde ayrıntılı biçimde anlatılan tek tören Anlaşmanın Yenilenmesi'dir. Musevi ritüellere hâkim oldukları görünen tarikatın önde gelenleri bunları ayrıca not etmedikleri ama saflık yasaları, yemek yasaları gibi günlük, ibadi ve yaşantısal ritüellerin üzerinde durulduğu gözlenir. Sözgelimi kardeşlikten olmayanların hazırladıkları yemeği yemelerinin yasak olduğu bildirilirdi. (War II, 143)⁷⁵

Kumran kaynakları üç farklı konuda daha az suskundur; törensel yıkanmalar, Tapınak ibadeti ve kutsal yemek. Essenilerin günde iki kez yemekten önce yıkanmaları temizlik noktasındaki aşırı titizliklerinin göstergesi olarak yorumlansa da, temizlenme ritüelinin teolojik yönü daha ilginçtir: İnsanın iç temizliğiyle, temizlenme etkinliği birbirinden ayrı tutulurdu. Cemaat kurallarına göre, günahkâr kişi suya giremez... Çünkü işledikleri günahlardan vazgeçemedikleri sürece bu kişiler arınamazdı. (IQS V)⁷⁶ Gerçek arınma "kutsallık ruhu"ndan gelir ve asıl temizlik, ruhun, Tanrı'nın yasalarına "mütevazı boyun eğişiyle" sağlanırdı. (IQS III)⁷⁷ Cemaat birliği, "Harun'un en kutsal meskeni" idi ve burada "kurban eti ve sunu eti" olmaksızın, Tanrı'ya tatlı

⁷¹ Vermes, a.g.e., s. 103

⁷² Vermes, a.g.e., s. 103

⁷³ Kumran Yazıtları, IQS II

⁷⁴ Vermes, a.g.e., 104

⁷⁵ Vermes, a.g.e., s. 105

⁷⁶ Vermes, a.g.e., s. 106

⁷⁷ Vermes, a.g.e., s. 106

kokusu sunulmalıydı ve dua “doğruluğun makul kokusu” idi. (IQS, VIII-IX)⁷⁸ Cemaatin kendisi, İsrail’in günahlarından ötürü Tanrı’ya sunulan kurban olmalıydı. (IQS VIII, 4Q265 böl. 7 ii)⁷⁹ Eski Yahudi yorumcuları “Lübnan” sözcüğünü “Tapınak”ı sembolize etmek için kullanırlardı. Esseniler bu kelimeyi kendileri üzerine yorumlar ve bu görüşe göre “Cemaat Kurulu” meşru olan tek tapınaktır.⁸⁰

Tarikatın kurbanlık ibadetine sembolik yaklaşımı, Essenilerde uygulanan bekârlık kuralına yorulabilir. Tapınak hizmetinde bulunan tüm kâhinler ve cemaat üyeleri cinsel perhiz uygulardı; yasaklara göre cinsel ilişkiye giren (ya da adet gören bir kadınla fiziksel temasta bulunan) kimse Tapınakta hizmet edemezdi. Bu perhiz zaten hatırı sayılır bir feragat ve fedakârlık olarak kurban değil miydi? Dışarıdan kesilecek bir hayvandan daha makbul olan arzular ve ihtiraslar hayvanı içerde perhizle ve riyazetle kesilir, kurban edilirdi. Gerçekten bunlar kendilerini Allah’a adanmış kimselerdir. Kurban olarak hayvan takdim etmezler, kurban yerine doğrudan doğruya kendilerini Allah’a teslim etmenin daha uygun olacağını söylerlerdi.⁸¹

Asketik yöneliş biçimi, yaşamın içinden çıkıp giderek bu dünyayı reddeden veya bedensel gereksinimleri önemsemez bir içeriğe kavuşuncaya kadar geçirdiği uzun süreç dikkate alındığında; çilekeşliğin maksadı haline gelen tüm kötülükleri terk ederek günahlardan arınma çabası, açlık yoluyla nefse hakim olma azmi, Essenist cemaat içinde daima rağbet bulmuştur. İnsani güdülerini ve bedensel gereksinimleri sınırlarındaki bu dünyayı terk ve ret halindeki çilekeşliğin bu aşırı ucundaki essenizm, sonuçta asketik yönelişe dayandığı nispette, salt olarak Ferisilik kökünden çıkmış bir mezhep olarak kabul edilebilecektir.⁸²

Philo ve Josephus, tarikatın bekârlığını, kadın düşmanlığıyla açıklamaya çalışsalar da bu seçim daha makul şekilde açıklanabilir: Esseniler; bütünüyle ibadete ve Peygamberliğin tasavvuruna adanan hayatların, tamamen saf tutulması gerektiğini düşünürlerdi. Günlük sofrası ve Mesih’in sofrasıyla ilgili kurallar aynı olduğundan, Yeni Ahit’ten çıkarım yaparak, günlük sofranın Mesih’in sofrasına ön hazırlık niteliğinde olduğunu iddia edebiliriz.⁸³

M.Ö. II. yüzyılda ortaya çıkan bu mezhep, ilk komünistler olarak tanınmışlardır. Her türlü şahsi mülkiyeti kaldırmışlar, altın, gümüş, biriktirmeyi reddetmişlerdi. Özel meskenleri, toplum malı haline getirmişler, hep birlikte

⁷⁸ Vermes, a.g.e., s. 106

⁷⁹ Vermes, a.g.e., s. 106

⁸⁰ Vermes, a.g.e., s. 106

⁸¹ Kutluay, a.g.e., s. 174

⁸² Akalın, a.g.m., s. 422’den; Davies P.R., Behind the Essenes: History and Ideology in the Dead Sea Scrolls,

Scholars Press, Atlanta, 1987, ss. 64-65

⁸³ Vermes, a.g.e., s. 107

yaşamaya mutlak olarak riayet etmişlerdi.⁸⁴ Aralarında alışveriş yapmazlar, ihtiyacı olan, bulunandan istediği kadar alabilirdi. Elbise ve ayakkabı giyilemeyecek kadar eskimeden çıkarıp atmazlardı.⁸⁵ Aralarında bir tek dahi köle yoktu. Ama hepsi birbirinin yardımcısıydı. Köle sahiplerini, sadece yaptıklarının eşitlik prensibi ve adalete aykırı olması dolayısıyla değil, bunun aynı zamanda Allah'a isyan olması sebebiyle ayıplarlardı.⁸⁶

Antlaşma Cemaatinin Gelecekte Beklentileri

Eskatolojik mayalanmanın yaşandığı dönemde doğan Esseni Tarikatı, Peygamberlerin önceden bildirdikleri olayların gerçekleşmesini umuyordu. Doğruluk öğretmeni ve cemaatin bilgeleri, karşılaştıkları sorunların çözümünde kutsal modelleri kullanarak gelişmiş ve renkli bir gelecek imajı tasarlamışlardı. İbrahim'in sadeliğinden ve Anlaşmayı kabul eden Yahudiler'den oluşan yeni grup Işığın Oğulları, karanlığın oğullarına karşı savaşacaktı. Cemaat ya da çöl sürgünleri anlaşmanın Tanrıtanımazlarıyla simgelenen Beliyal'in ordusunu ve Yahuda civarındaki yabancı müttefiklerini yenilgiye uğrattıktan sonra Kudüs'e girecek ve kutsal toprağı işgal eden Kittim ile savaşıyorlardı. Bütün bu savaşların 6 sene süreceği düşünülürdü. Yedinci yılda tapınak onarılacaktı. Bundan sonraki 33 yılın dördü izin senesi, geri kalan 29 yılsa savaşlar dönemi olacaktır: Dokuz yıl Sam'ın oğullarıyla, on yıl Ham'ın oğullarıyla ve yine on yıl Yafet'in oğullarıyla savaşılacaktı. (IQM I-II)⁸⁷ Şeytanın halkı Kittim krallığı da bozguna uğratıldığında, Işığın oğulları kazandıkları zafer için Tanrı'ya şükredeceklerdi.⁸⁸

Doğrunun ve günahkârın mükâfatlarını tartışan Cemaat Kuralı'nda; doğruluk yolunu seçenlerin "sonsuz yaşamları içinde mutlu olacakları, hiç sönmeyecek olan aydınlıkta görkem tacını takacakları ve kutsal giysiler giyecekleri; günahkârlarına izbe karanlıklarda işkence ve acılar içinde sonsuza dek yanacakları" anlatılır. (IQS IV)⁸⁹ Josephus'a göre Esseniler, tamamen Helenistik bir kavramı kendilerine uyarlamışlardı, bedensel hapisten kurtulan ebedi ruhun, bu son göçünde, "okyanusların ötesindeki meskende" sonsuz mutluluğa erişeceğine inanmışlardı.

Çöle ve mağaralara çekilen ve İsrail oğullarının işledikleri günahlara karşın kendilerini adak ve kefaretle kılarak tüm dünya nimetlerinden kesilen Kumran müritlerinin kıyametçi dinler ve hareketlerde karşımıza çıkan "bekleyiş", "savaşa hazırlık", "umutlu geri dönüş" ve "zafer" için geçici bir inziva ve soyutlanmaya girdikleri anlaşılmaktadır. Onlar salt bir çileci tarikat değil,

⁸⁴ Aydın, a.g.e., s. 126

⁸⁵ Kutluay, a.g.e., s. 176; Kuzgun, a.g.e., s. 151

⁸⁶ Kutluay, a.g.e., s. 174

⁸⁷ Vermes, a.g.e., s. 108

⁸⁸ Vermes, a.g.e., s. 108

⁸⁹ Vermes, a.g.e., s. 112

Yahudilik kodlarıyla örtüşük olan “umutlu bir bekleyişin ardında gelecek ebedi zafer”e yakın durdukları tahmin edilebilir.

68’de Essenizm öldü. Gücünün kırılğanlığıyla ve kendi içlerine dönük kardeşliğiyle Essenilerin, Filistin Yahudiliğini paramparça eden Romalıların saldırılarına dayanması mümkün değildi. En onurlu ideallerle yaşamış ve kendilerini “mükemmel kutsallığa” adanmış olmalarına karşın, uyumlu güç, düşünce esnekliği, tinsel bakış derinliği gibi Rabbinik Museviliğin korunmasını ve büyümesini sağlayan değerleri kazanamamışlardı. Doğruluk öğretmeni, Musa’nın kurallarındaki zorunlulukları açıklıkla kavramış olsa da dininin özünü oluşturan insanlar arası ve insanla Tanrı arasındaki varoluşçu ilişkiyi İsa kadar net biçimde ifade edememişti.⁹⁰

Dini görüşleri ve amaçları temelinde resmedilen bir Kumran müridi, Musa Yasalarına uymada oldukça titiz davranırdı, düşüncelerinin doğruluğundan ve nihai kurtuluşundan emindi. Kendinden emin kişilere özgü bu nitelikler çarpıcı olsa da “Kadir Olan”a karşı gösterilen mutlak bağlılık ve adanmışlık sebebiyle girilen acziyet daha görkemli görünmektedir:

“Sensiz hiçbir yol mükemmel değildir, ve senin rızan olmadan hiçbir şey yapılamaz. Bütün bilgileri öğreten sensin Ve her şey senin rızanla gerçekleşir. Senden başka kimse öğütlerini eleştiremez. Ya da kutsal tasarımı anlayamaz Ya da hikmetinin derinliğine Ve gücünün sınırına akıl erdiremez. Görkemine kim dayanabilir Ve hangi insanoğlu Yaptığın mükemmel işlerin yarısını becerebilir? Kadından doğan hangi kişi Senin önünde sayılabilir? Çamurdan yoğrulmuş, Onun meskeni, solucanların besisidir. O yalnızca bir surettir, kilden şekil alan Ve toprağa meyleder.” (IQS XI)⁹¹

(Kumran Yazıtları’ndan)

Esseniliğin Sabîlik ve İsevilikle Karşılaştırılması

Esseniliği İsevilikle karşılaştırmadan önce, İsevilige ortam hazırlayan ve Yahya Peygamber tarafından vaftiz edilerek misyon yüklemeye amade kılınan İsa Mesih’ten önceki ortamda faaliyet halinde olan Sabîlik’le Esseniliğin ortak özelliklerine değinmek yararlı olacaktır. Bilindiği üzere Sabîlik M.Ö. son iki yüzyıl içerisinde Filistin-Ürdün bölgesinde mevcut olan heteredoks Yahudi akımları içerisinde filizlenir. Kudüs’teki resmi Yahudi anlayışına karşı çıkan Yahudi cemaatlerinden birinin aslında Sabîliliğin temellerini atmış olabileceği düşünülmektedir. Bu Resmi Yahudi anlayışına bir tepki olarak hicret eden Yahudi fırkalarından birinin Esseniler olması, araştırmacıları ister istemez Sabîlikle Esseniler arasında bir bağın bulunuyor olabileceğine yöneltmiştir.⁹²

⁹⁰ Vermes, a.g.e., s. 49

⁹¹ Vermes, a.g.e., s. 113

⁹² Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte Kitapevi, Isparta, 2008, s. 132.

Essenilik ile Sabîlik arasındaki düşünsel ve ritüel benzerlikler oldukça şaşırtıcıdır. Yahudiliğin Kudüs merkezîliğine karşı çıkararak formadan öze yönelen her iki dini fırkanın da “ruhsal arınmayı ve saflaşmayı” merkeze alması dikkat çekicidir. Bunun yanında her iki fırkanın da Bâtîni bir tarikat gibi gizli bir hiyerarşi takip etmesi, Bâtîni bilgiye ulaşma çabası, askatolojik inançları, düşüncelerini gnostik bir düalizme dayandırması ve gelecekte beklenenleri ile fiziksel ve ruhsal temizlenmedeki aşırı titizlikleri oldukça bağdaşmaktadır.⁹³

Essenî ifadeleri, İsa'nın vaat ettiği kimi inançları ve Yeni Ahit yazarlarının kullandığı çok sayıda deymi de aydınlatıyor. Esseniler ile İlk Hıristiyanlar arasında bulunan paralellikler kadar farklılıklar da mevcuttur. Kumran cemaati katı bir manastır hayatını sürüyordu; ilk Hıristiyanlar ise insanların içinde yaşıyor, bir misyoner cemaati oluşturuyordu. Her iki mezhep de kıyametçi ve Mesihçiydi: Esseniler tıpkı Hıristiyanlar gibi, kendilerini Yeni Ahit Halkı olarak kabul ediyordu. Ama Eskatolojik bir Peygamber (Yeni Ahit'e göre bir peygamber Vaftizci Yahya'nın şahsında zaten gelmişti) ve iki Mesih bekliyorlardı. Onları kutsayacak Kâhin-Mesih ve Gentilere karşı açılacak ve doğrudan Tanrı'nın zaferle sonuçlandıracağı savaşta İsrail'e komuta edecek Kral Mesih. Hıristiyanlar kutsal savaş ideolojisini benimsemiyorlardı. Gerek Esseniler gerek Hıristiyanlar için Mesih zamanların sonunda zuhur edecek ve ona sonsuz bir krallık verilecektir. Her iki Mesihçi öğretide de ruhbanlık, krallık ve peygamberlik unsurları bir arada mevcuttur. Bununla birlikte Kumran külliyyatında, önceden var olan bir Mesih anlayışı (ikinci Âdem, insanoğlu) bulgulanmamıştır; üstelik Mesih henüz göksel kurtarıcı olmamış ve ilk kilisenin hıristolojisinde olduğu gibi henüz iki Mesih figürü birleştirilmemiştir. Adalet öğretmeni Eskatolojik bir kişilik olarak yeniçağı başlatmıştı. Öğrencileri ona bir Mesih konumu veriyordu: O kutsal yazıların gerçek, Bâtîni anlamlarını ortaya çıkaran ve üstelik peygamberlik güçleriyle donatılmış bir öğretmendi. Bazı metinler zamanların sonunda öğretmenin dirileceğini ima eder. Ama Hıristiyanlıkta bu zuhur ısrarla vurgulanır. Bu iki kıyametçi mezhebin örgütlenmesi ve ritüel sistemleri şaşırtıcı benzerlikler gösterir; ama yine en az bu kadar farklılıklar da saptanmaktadır: Esseniler hem ruhbandan olanları hem de olmayanları kapsayan bir cemaatti. Dinsel etkinlikleri, babadan oğla geçen kâhinler yönetiyordu, ruhbandan olmayanlar da maddi kaynakları bulmaktan sorumluydu. Yönetici gruba “rabbim” (kalabalık anlamında) deniliyordu. Bu terim Yeni Ahit'te de karşımıza çıkmaktadır: “Temsilcilerini seçen topluluk”⁹⁴ Ruhbandan olan on iki kişi ve üç rahip iç halkayı oluşturuyordu. En yüksek makam müfettişlikti. Bu yüce önder bir çoban gibi davranmalıydı. (Şam Belgesi

⁹³Bkz. Şinasi Gündüz, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Sabîlik maddesi, Diyanet İşleri Başkanlığı, 3. Baskı, Ankara,

2010, s.471-491.

⁹⁴ İşler 15:12

13: 7-9)⁹⁵ Onun işlevi Hıristiyanlıktaki “çoban” veya “psikopos”u anımsatmaktadır.⁹⁶

Kumran’a katılmak isteyen yeni adayı cemaatle bütünleştiren erginleyici vaftizi, yılda bir kez yapılan suyla arınma ritüelleri izliyordu. Hıristiyanlıktaki “ekmeğin bölünmesi” gibi, Esseniler de birlikte yedikleri yemeği Mesih’in şölen sofrasının erken habercisi olarak görüyorlardı. Cemaat üyeleri evlenmiyor; çünkü hepsi kendilerini kutsal savaşın neferleri olarak görüyordu. Burada gerçek anlamda bir çilecilik değil, son’un çok yakında gelecek olmasının dayattığı zorunlu bir geçici çile söz konusuydu.⁹⁷

Essenilik ile İsevilik arasında bir diğer önemli benzerlik kutsal metinlere yapılan ortak yorumlama yöntemidir. Esseniler özel bir yöntem uygulayarak, Eski Ahit’in kehanetlerinde çağdaş tarihe kesin göndermeler ve dolayısıyla yakında gerçekleşecek bazı olaylara ilişkin öngörüler buluyordu: “bilgi”ye ulaşabilenler, yani “adalet öğretmeni”nin açıkladığı kıyametçi irfanın sırrına erebilenler, en büyük savaşın patlamak üzere olduğunu biliyordu. Zaten tüm Yahudi kıyamet kitapları Bâtını bilgiyi yüceltiyordu. Aynı şekilde, özellikle ikinci kuşaktan itibaren Hıristiyanlar da gnosis’e özel bir değer yükliyordu: Mesih’in ikinci kez gelişinin ön habercisi olan işaretleri sabırsızlıkla çözmeye uğraşıyorlardı. Essenilere göre dinsel bilgi tam anlamıyla eskatolojik nitelikte ve vahyedilmiş bir bilgiydi. Pavlus’un Mektupları’nda ve Matta ile Yuhanna’nın İncillerinde de buna paralel bir anlayış belirmektedir. Bir üst düzeye çıkmak için alınan eğitim, hatta cemaatin kutsal ayinleri Bâtını diye kabul ediliyordu; çünkü Tanrı’nın krallığı “bedene değil yalnızca ruha açıktır.” Her ne olursa olsun Yahudilikteki gizli irfan ve Bâtınlık varlığını bir şekilde korumuş, aposkalipsçi ve Batını gelenekler ilk iki yüzyılın Hıristiyanlığında da korunmuş ve bazı gnostik eğilimlere cesaret vermiştir.⁹⁸

Essenilerin teoloji diliyle Yuhanna İncili’nde kullanılan dil arasında da çarpıcı benzerlikler vardır. Kumran metinlerinde, “dünyanın ışığı” (Yuhanna 8:12), “ışık oğulları” (12:13), “gerçeği uygulayan kişi... ışığa gelir” (3:21), “gerçeğin ruhuyla yalanın ruhu” (Yuhanna’nın 1. Mektubu 4:6) gibi Yuhanna’ya özgü bir çok deyim rastlanmaktadır. Essenilerin öğretisine göre dünya, Tanrı’nın daha başlangıçta yarattığı iki ruh arasındaki savaş alanıdır: Gerçeğin ruhu (“ışık prensi” ve “hakikat meleği” de denir) ve Kötülük ya da Yozluk Ruhü; bu ikinci Belial’den, “Karanlıklar Prensi” İblis’ten başkası değildir. Bu iki ruh ve onların ruhsal orduları arasındaki savaş, insanlar arasında her “ışık Oğlu”nun kalbinde de sürer. (Disiplin Kitabı 4:23-26) Essenilerin Eskatolojik senaryosu bazı Yuhanna metinlerine benzetilmiştir. Disiplin kitabı (3: 17-23), ışık prensinin rehberliğinde ilerleseler de, Adalet çocuklarının kimi zaman

⁹⁵ Eliade, a.g.e., c. 2 s. 401

⁹⁶ Eliade, a.g.e., c.2, s. 400-401

⁹⁷ Eliade, a.g.e., c.2, s. 401

⁹⁸ Eliade, a.g.e., c.2, s. 402

Karanlıklar Meleği'nin etkisiyle hataya düştüğünü hatırlatır. Aynı şekilde Yuhanna'nın Birinci Mektubu da "Tanrı'nın çocukları" ve "İblis'in çocukları"ndan söz eder ve İblis'in yoldan çıkarma çabalarına karşı müminleri uyarır. Ama Esseniler Eskatolojik savaş beklentisi içindeyken, Yuhanna'nın metinlerinde mücadelenin hala sürmesine karşın kriz aşılmış, çünkü İsa Mesih kötülüğü yenmiştir.⁹⁹

Bir diğer farklılık da şudur: Yuhanna'da ruh, genellikle Tanrı'nın veya Mesih'in Ruhu diye anlaşılır. Essenilerde ise bu ruh daha çok ışık oğullarının yardımcısı olarak göze çarpar. Kumran metinleri sayesinde kökenini anladığımız Paraklitos (yardımcı ruh, kutsal ruh, öğütücü), morfolojik açıdan Yahve'nin göksel maiyetinde bir kişilikle, özellikle tanrısal haberci veya melekle benzeşmektedir. Bunun dışında Esseniler ruhban sınıfının ayrılıkçılığını güçlendiriyordu; Hıristiyanlar ise tam tersine tüm toplumsal katmanlara ulaşmaya çalışıyordu. Esseniler temiz olmayan, fiziksel ya da ruhsal kusurları olan kişileri Mesihçi ziyafetten dışlıyordu; Hıristiyanlar için ise, Tanrı'nın Krallığının işaretlerinden biri sakatların iyileştirilmesi (görmeye başlayan körler, konuşan dilsizler vb) ve ölülerin dirilmesi idi. Son olarak da İsa'nın dirilişi ve Kutsal Ruh'un armağanı olarak, Kutsal Yasa disiplininin yerini ruhsal özgürlüğün alması bu iki Mesihçi cemaati birbirinden ayıran merkezi "görüngü"yü oluşturmaktadır.¹⁰⁰

Sonuç

Katı bir mabed merkezîyetçiliği ve dinin formal yönlerine sıkı sıkıya bağlılık hatta bağına bir tepki olarak Kudüs'ten Adalet Üstadı rehberliğinde ayrılan bir grup muhacir Yahudi, Kumran mağaralarına sığınarak çile, riyazet ve içtenlikli ibadetlerle arınmayı ve son tahlilde kendilerini bozulmuş ve sapmış dindaşlarına sunak yaparak gerek onları gerekse düşüncelerini saflaştırmayı hedefledikleri anlaşılmaktadır. Dünyevîlikleri sadece yaşama ve ibadet etme direngenliğini ayakta tutmak kadardı, geri kalan tüm mesailerini ise uhrevîlikleri içindi. Ancak Yasa'ya son derece bağlılıkları onları, Hint ve İran fikirlerinden beslenmeye alkoymamış; dualizm, gnosizm, perhiz, ruhsal saflaşma gibi farklı dinlerdeki izlekleri takip etmiş oldukları görülmektedir. Sürülecek en güzel kokunun dua olması, kurban kesmek yerine riyazetle içsel kurban ve adanmışlığa atıf yapmaları, diğerlerine olan nefretlerinin dahi aslında günahtan hicret etmek ve beriliğini ilan etmek maksatlı yürekten sevgiye dayanması, örnek bir teşkilat yapısına dayalı halis ve içtenlikli din adamı yetiştirme kapasitesiyle Esseniler dinler tarihi yolculuğunda insanlığın Tanrı arayışındaki zihinsel kodlarının bir prototipi olarak tahlil edilmeye şayan bir topluluktur. Her ne kadar cemaate kabul sırasındaki aşırı titizlikleri, Yahudilikten kaynaklı katılık ve resmîlikle marjinal kaldığı, evrensel ve misyoner talimatlarla

⁹⁹ Eliade, a.g.e., c.2, s. 402-403

¹⁰⁰ Eliade, a.g.e., c.2, s. 403-404

gerçekleşen toplumsallaşmadan mahrum kaldıkları söylene de, Essenilerin varlıklarını erken Hıristiyanlıkla ve sonrasında Doğu Kiliseleri, Ebionitler ve Süryanilerle sürdürdükleri düşünülmektedir. Bundan hareketle, Esseniler Kumran'da katledilerek öldürülmüş ve tükenmişlerse de, Essenizm'in asırlar sonra ve hala yaşadığı; onların Tanrı arayış çabalarından olan ruhsal saflaşma ve arınma talimatlarının hem İsevilik'te hem de İslam'da varlıklarını koruduğu tahmin edilebilmektedir.

KAYNAKÇA

AKALIN, Kürşat Haldun, "Hıristiyanlığın İlk Kaynağı Olarak Essenizm", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 17, s. 12, 2008.

AYDIN, Mehmet, *Dinler Tarihi'ne Giriş*, Din Bilimleri Yay., Konya, 2002.

ÇOBAN, Bekir Zakir, "Josephus'un Gözüyle İlk Yahudi Fırkaları", DEÜİFD XXVII, Ankara 2008.

ELİADE, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, c. 1, Çev: Ali Berktaş, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2009.

ELİADE, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, c. 2, Çev: Ali Berktaş, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2009.

GÜNDÜZ, Şinasi, *Yaşayan Dünya Dinleri, Sabiilik maddesi, Diyanet İşleri Başkanlığı*, 3. Baskı, Ankara, 210

KUTLUAY, Yaşar, *İslam ve Yahudilik Mezhepleri*, A.Ü.İ.F. Yay., Ankara, 1965.

KUZGUN, Şaban, *Türklerde Yahudilik Doğu Avrupa Yahudilerinin Menşei Meselesi, Hazar ve Karay Türkleri*, 1.Baskı, Se-Da Yay., Ankara, 1985.

KÜÇÜK, Abdurrahman-TÜMER, Günay-KÜÇÜK, M. Alparslan, *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi,3. Baskı Ankara, 2011.

SARIKÇIOĞLU, Ekrem, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte Kitapevi, Isparta, 2008. KUTSAL KİTAP, Acar Basım, İstanbul, 2009.

TAŞPINAR, İsmail, "Hz. İsa Döneminde Bir Münzevi Cemaat: Esseniler", Köprü Dergisi, Sayı, 93, 2006

VERMES, Geza, *Ölü Deniz Parşömenleri Kumran Yazmaları*, çev. Nurfer Çelebioğlu, Nokta Kitap, İstanbul, 2005. ŞİŞMAN, S., "Lut Gölü Yazmaları", Çev: Asaf Halet Çelebi, cilt.11, cüz. 1, İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İbrahim Horoz Basım Evi, İstanbul, 1957